

כגפן פוריה

עלון להפצת תורה ויהדות

פְּרִשְׁת וְאַתְחֵנָּה

הפטרה: נחמנו נחמנו עמי
י' אב תשע"ז

צאת השבת י"ז 20:57

ט' באב ביום שני - אין אומרים תחנון ובמנחה שלפניו
יט' באב יום שישי יש נוהגים לעשות בו התרת נדרים
ארבעים יום לפני ראש השנה

גיליון 444

יציאת השבת:

20:15

ירושלים: 20:12

מניסת השבת:

19:05

ירושלים: 18:58

השבת נעם הנשמות

הרב עמוס שושן - רב ישובי רכס פוריה

כולנו מצפים לגאולה, אך האם יש לנו דרך לקרב אותה? בתלמוד אנו יכולים למצוא פתרון מפתיע לשאלה כיצד להביא את הגאולה במהרה: "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן - מיד נגאליהם".

אין צורך להאריך בחשיבותה של השבת בהיותה אות ברית בין הקב"ה ובין עם ישראל, אך פרט אחד דורש בירור - מדוע דווקא שתי שבתות? מדוע אין מספיקה שבת אחת, אותה ישמור כל עם ישראל כדי להביא את הגאולה? לפני שננסה לפתור את הבעיה הזו נפנה לעיון במצוות השבת המופיעה בעשרת הדברות של פרשת יתרו ובאותה המצווה המופיעה שוב בעשרת הדברות בפרשת השבוע שלנו. בספר שמות מופיע: "זכור את יום השבת לקדשו: ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך... כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בס וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו". ובספר דברים בפרשתנו כתוב: "שמור את יום השבת לקדשו כאשר צוך ה' אלהיך... וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוצאך ה' אלהיך משם ביד חזקה ובזרע נטויה על כן צוך ה' אלהיך לעשות את יום השבת".

על השינוי המפורסם בין שמור לזכור אנו אומרים בכל ערב שבת בפיוט לכה דודי "שמור וזכור בדיבור אחד", המקור לכך הוא בתלמוד. מהי המשמעות של הקביעה הזו? האם אנו צריכים ללמוד מכך רק על הנס ששתי המילים נאמרו בדיבור אחד בזמן מתן תורה, או שיש בכך מסר גם לימינו? לשבת ישנן שתי מטרות האחת היא כריתת ברית בין הקב"ה ובין בני ישראל, ברית של אמונה מוחלטת בקב"ה שהוא מקור הכל. המטרה השנייה היא מטרה סוציאלית, יום מנוחה הנועד להשוות בין כל המעמדות בעם ולתת להם משקל שווה ביום בו נחים מעבודה העשיר והעני. התלמוד מדגיש כי זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, רוצה לומר, שזו אותה השבת, והיא באה מאותו מקור אלוכי ואין להפריד ביניהם. שמירת שתי השבתות היא החיבור בין שני הטעמים בין הזכור ובין השמור, בין כריתת הברית בינינו לבוא עולם וכן בין אדם לחברו.

בהוצאת מכון "שערי תורה": פוריה-נוה עובד ד.ג. גליל תחתון 15210

שערי תורה וחסד ע"ר * כולל אברכים * שיעורי תורה * פרסומים תורניים * גמ"ח עזרה לנזקקים *
הדפסה: דפוס כנרת. עריכה: צ. שוורץ. היה שותף. להעברת תרומות: בנק המזרחי סניף טבריא מספר חשבון: 123459

טו' באב ויום הכיפורים

יום חמשה עשר באב, נוהגים בו בזמננו מקצת יום טוב. נוהגים שלא לומר בו תחנון וגם לא במנחה שלפניו, והחתן ביום חופתו אין מתענה בו.

תמו כָּל אֲנָשִׁי הַמִּלְחָמָה לְמוֹת מִקְרָב הָעָם, וּסְמוּךְ לוֹ – וַיְדַבֵּר ה' אֵלַי לֵאמֹר:

ואף על פי שלמעשה הרי עוד בתשעה באב משנה שעברה כבר תמו למות, לא בא הדיבור למשה עד אחרי שנה וששה ימים, שעד אז היו ישראל שרויים בפחד ובעצב, שחשבו שימותו גם באותה שנה, שלא היו יודעים שימָחַל להם; ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה. רק ביום ט"ו באב חזרה השמחה לישראל ואז בא הדיבור למשה. שדבר ה' עם משה פה אל פה מתוך פיוס וריצוי עם כל ישראל עמו:

חמשה עשר באב – כיום הכיפורים: שמחת חמשה עשר באב שהיתה לישראל בדורות הקדומים, שמחה של סליחה ומחילה היתה להם וטהרה מעוונות, כיום הכיפורים: ביום הכיפורים נתרצה הקב"ה לישראל מעוון העגל ונתנו להם לוחות שניים לאחר שהראשונים נשברו, ואותו היום נקבע להם ליום סליחה ומחילה לדורות. גם חמשה עשר באב, יום של מחילה היה להם לדור המדבר מעוון המרגלים, כאמור למעלה: ולפי שימים אלה היו מסוגלים להטהר בהם מעוון, לכך לא חששו הדורות הראשונים וקבעו בשני הימים האלה מחולות לבנות, שיצאו חוץ לעיר והיו מחוללות בכרמים ולא חששו שמא יפרצו בהם גדר הצניעות. כל עצמם של ימים אלה מנוקים מעוונות היו – והיו נכשלים בהם בחטא? לפיכך היה גם חג זה של בנות ישראל שבחמשה עשר באב, נקרא חג ה', ככתוב בסוף ספר שופטים. כלומר, חג שכל מעשי היום ומחולותיו – לשם שמים בלבד ואין בהם שמץ של חטא:

גדרי קדושה וצניעות: מימים ימימה היה עיקר תוקף קדושת ישראל, בגדרי צניעות, שהיו גדורים בהם יותר מכל העמים. לכך שמחת הנישואין בישראל גדולה מאצל עמים אחרים. שנישואי קדושה הנעשים בישראל כתורה וכמצוה, אות לישראל שכל חייהם קדושים. לכך אמרו חכמים שחתן ביום חופתו מוחלין לו

ביום זה זכר לכמה דברים ששמחו בהם ישראל בזמנים שונים, ואלה הם:

יום שָׁבְלוּ בו מתי מדבר: יום שהותרו השבטים לבוא זה בזה: יום שהותר שבט בנימין לבוא בקהל: יום שבטל הושע בן אלה פרוודיות (משמרות) שהושיב ירבעם על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל לירושלים: יום שפסקו בו מלכרות עצים למערכה: יום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה:

בשנים קדמוניות עשאוהו ליום זה יום טוב גמור כמו שיתפרש להלן, ועכשיו שבית המקדש חרב ובטלה השמחה מהרבה ימים שנוכרו במגילת תענית, אנו מכניסים את השמחה רק בתורה שאנו עוסקים בה. שכבר נזכר שמיום שחרב בית המקדש, אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד' אמות של הלכה בלבד, כיון שלא נגע החרבן בתורה, ופקודי ה' יִשְׁרִים מִשְׁמַחִי לֵב לאחר החרבן כמו לפני החרבן. לפיכך מוסיפים מיום זה ואילך, עד סוף החורף, וקובעים עתים לתורה גם בלילה, מלבד העתים שקובעים ביום:

יום שפסקו בו מתי מדבר: במדרש איכה הלשון: 'יום שבטל בו ה' חפר'. שכבר נזכר למעלה (עמוד קצה), שששים רבוא מישראל שעליהם נגזרה הגזרה (במדבר יד) בַּמִּדְבָּר הָיָה יָתֵמוּ, מתו מהם חמשה עשר אלף בכל תשעה באב. ט"ו אלף האחרונים אף הם חפרו קבריהם ונכנסו בהם בליל תשעה באב, והקדוש ברוך הוא מחל להם מפני שאחרונים היו, וחיו מן האנשים ההם: ואולם בתשעה באב שחרית כשקמו על רגליהם, עדין לא ידעו שנבדלו לחיים, וחשבו שמא טעו בחשבון. והיו חוזרים ונכנסים לקבריהם עוד חמשה לילות, כיון שהגיע ט"ו וראו את הירח במלואו אז ידעו שחשבונוס מכוזן היה, וליל תשעה בחדש כבר עבר, ובטלה הגזרה מעליהם, ועשאוהו ליום ט"ו באב יום טוב: וכן אמרו חכמים: עד שלא כלו מתי מדבר, לא היה דיבור (מפי הקב"ה) עם משה (אלא בדברים של צורך מעשה בלבד), שנאמר (דברים ב): וַיְהִי כִּאֲשֶׁר

הלשון במשנה: 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים - שבהן בנות ישראל יוצאות' וכו' ולא היה שם בית מיוחד כלל, ואילו בשאר ימים טובים, חששו מפני גדר הצניעות שמא תפרץ ח"ו ולא היו בנות ישראל יוצאות, אלא כל כבודת בת מלך פניה: ובעונותינו שחבר בית המקדש ובטלה שמחה של מצוה ונפרצה חומת הטהרה והצניעות, בטלה גם שמחה גדולה וטהרה זו עד שיבנה בית המקדש במהרה בימינו:

הרוגי ביתר: אמרו חכמים, שבשעה שהחריב אדרינוס את ביתר, עשה שם הרג רב והתעלל בהרוגים באכזריות שאין דומה לה. מה עשה אדרינוס? כרס גדול היה לו, י"ח מיל על י"ח מיל, הביאו את ההרוגים והשכיבום בפישוט ידים ורגלים זה על גבי זה, וגדרו בהם את כרמו מכל רוחותיו שבעים ושנים מיל. וכל כך למה? כדי שיתענג תמיד למראה הגבורים ההרוגים: לאחר זמן בא מלך אחר והתיר להביא את ההרוגים לקבורה. ונאספו כל ישראל שהיו שם וטפלו במתים והביאום לקבורה. ואותו היום שהובאו הרוגי ביתר לקבורה - חמשה עשר באב היה: באותה שעה תקנו חכמים ברכת 'הטוב והמטיב' בברכת המזון. 'הטוב' שלא הסריחו, 'והמטיב' שנתנו לקבורה:

ואותה ברכה 'הטוב והמטיב', ברכה קבועה היא לתוספת שתית יין משובח. ומה טעם קבועה רק על היין ולא לשאר הנהנין? - גם זה לזכר אותו הנס שהיה אצל כרס היין: שכשם ששותים את היין על השמחה, כך היין בא על כוס תנחומין, וחייב אדם לברך על כל מידה ומידה שהקדוש ברוך הוא מודד עמו: יום חתונתו ויום שמחת לבו: שנינו בסוף מסכת תענית: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהן בנות ישראל יוצאות בכלי לבן, שאולים, שלא לבוש את מי שאין לו, ויוצאות וחולות בכרמים וכו'. וכן הוא אומר (שיר השירים ג): צִיְיִנָּה וְרִאִינָּה בְּנוֹת צִיְיִן בְּמִלֶּךְ שְׁלֹמֹה (מלך השלום שלו) בְּעֶטְרָה שְׁעֶטְרָה לֹא אִמּוֹ (כנסת ישראל) בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שְׁמֻחָת לְבָו. יום חתונתו - זה מתן תורה (יום הכיפורים, שנתנו בו לוחות אחרונות), ויום שמחת לבו - זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו. וע"פ ספר התדעיה.

על כל עיונותיו, כדי שיתחיל את חייו בקדושה ולא תהא קופה של עיונות תלויה לו מאחוריו. לכך בימים קדמוניים, לא היו ימים טובים לישראל כימים אשר מחל להם הקב"ה על עיונותיהם, יום הכיפורים ויום חמשה עשר באב. וכיון שהיו מטהרים מעוונות, היו קובעים הימים האלה ומיוחדים אותם לשמחת נישואין, או למה שיביאום אחר כך לשמחה זו:

כך אמרו חכמים: 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכיפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן (שהיו כולן נראות שוות) שאולים'. 'בת מלך שואלת מבת כהן גדול, בת כהן גדול מבת סגן, בת סגן מבת משוח מלחמה, בת משוח מלחמה - מבת כהן הדיוט, וכל ישראל שואלים זה מזה, שלא לביש מי שאין לו...' 'זבנות ירושלים (ישראל) יוצאות וחולות בכרמים (שמחין לעיר) ומי שאין לו אשה נפנה לשם'. 'זמה היו אומרות? בחור, שא נא עניך וראה מה אתה בורר לך. אל תתן עינך בנוי - תן עינך במשפחה - שֶׁקֶר הָחַן וְהַבֵּל הַיָּפִי, אִשָּׁה יְרֵאת ה' היא תתהלל (משלי לא). ואומר: תנו לה מפרי ידך ויהללה בשערים מעשיה (שם). וכן הוא אומר (לגבי הבעל שהאשה בורדת לעצמה מבין הבחורים. (שיר השירים ג): צִיְיִנָּה וְרִאִינָּה בְּנוֹת צִיְיִן בְּמִלֶּךְ שְׁלֹמֹה, בְּעֶטְרָה שְׁעֶטְרָה לֹא אִמּוֹ בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ וּבְיוֹם שְׁמֻחָת לְבָו. בְּיוֹם חֲתֻנָּתוֹ - זה מתן תורה; וּבְיוֹם שְׁמֻחָת לְבָו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו. 'יפיפות שבהן מה היו אומרות? תנו עיניכם ליופי לפי שאין האשה אלא ליופי' (שמחיה רענו של אדם בתורה ועבודה). 'מיוחסות שבהן מה היו אומרות? - תנו עיניכם למשפחה, לפי שאין האשה אלא לבנים'. 'מכוערות שבהן מה היו אומרות? - קחו מקחכם לשם שמים, ובלבד שתעטרונו בזוהבים' (שבנות ישראל יפות הן אלא שהעניות מנולתן):

צא ולמד כמה גדולים היו שני ימים טובים אלה בגדר הטהרה והקדושה, שבכל שאר ימים טובים, היו שלוחי בית דין יוצאים למקומות האסיפה ומתקנים שם 'תיקון גדול' להפריד בין אנשים לנשים כדי שלא יבואו לקלות ראש; ובימים טובים אלה, לא היו צריכים לכך, שכל ישראל גדורים היו מאליהם בגדרי טהרה, צניעות וקדושה מפני קדושת הימים: לפיכך

הלכות טו' באב

א. "אמר רבן שמעון בן גמליאל: לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לכן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו, ובנות ירושלים יוצאות וחולות בכרמים, ומה היו אומרות? בחור! שא נא עניך וראה מה אתה בורר לך, אל תתן עניך בנוי, תן עניך במשפחה, 'שקר החן והבל היפי' אשה יראת ה' היא תתהלל' (משלי לא, ל), ואומר: 'תנו לה מפרי ידיה ויהללה בשערים מעשיה' (משלי לא, לא). וכן הוא אומר 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו' (שיר השירים ג, יא), ביום חתנתו - זה מתן תורה, וביום שמחת לבו - זה בניין בית המקדש, שייבנה במהרה בימינו" (תענית כו, ב).

ב. אמרו רבותינו: בן ישראל שיש לו דין עם נכרי, ישתמט ממנו עד ר"ח אלול כיוון שמזלו אינו טוב, ויש אומרים עד אחר עשרה באב. "וזה הסברה היא עיקר דאין צריך להשתמט עד ר"ח אלול אלא רק עד אחר עשרה באב, ובפרט כי בט"ו באב צריך לעשות שמחה מפני שיש עליו לשכינה כמו שמואב בזה"ק (ה"ב דף קצ"ה), וכיוון שעלה חודש זה ביום חמשה עשר, לא ירד, ד'מזלין בקודש'" (בא"ח).

ג. אין אומרים תחנון ואין מתענין בט"ו באב ולכן גם אין אומרים תחנון במנחה שלפניו. (שו"ע קלא).

ד. הגמרא במסכת תענית מסבירה שאחת הסיבות שיש שמחה בטו באב היא בגלל שהותרו שבטים לבא זה בזה, ועל כך זה יום שאין טוב ממנו. גם בימינו המתחתנים מעדות שונות הרי זה קירוב עם ישראל שלא יהיו בו פילוגים וזה דבר טוב.

ה. אמרו רבותינו זכרונם לברכה: "לא אברא סיהרא אלא לגירסא" (עירובין סה א), לא נברא הלילה אלא ללימוד. והיינו בלילי חורף הארוכים. וגם בלילות הקיץ הקצרים צריך ללמוד מעט בכל לילה לקיים "והגית בו יומם ולילה", ומט"ו באב ואילך שמתחילין הלילות להתארך יוסיף כל לילה ללמוד קצת יותר זמן בלילה (שו"ע, רמ"א י"ד רמז ס"ג). "ואמר ריש לקיש: כל העוסק בתורה בלילה, חוט של חסד נמשך עליו ביום, שנאמר: 'יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירה עמי' (חגיגה יב), ומי שיש לו קביעות ללמוד בכל יום שעה או יותר ונתבטל ביום, צריך להשלים את קביעותו בלילה.

ו. נטיעה בט"ו באב - כל עץ מאכל בין של ישראל בין של גוי ואפילו בעציץ שאינו נקוב, בשלוש שנים הראשונות מנטיעתו הפירות והגרעינים והקליפות הכל "ערלה" ואסור בהנאה. ושלוש שנים אלו אין מונים מיום ליום, אלא אם נטע קודם ט"ו באב, כיון שיש ארבעים וארבעה יום עד ראש השנה, נחשבים ימים אלו כשנה, משום שארבעה עשר יום הם ימי קליטה, ואחר כך שלשים יום בשנה נחשב שנה, וסופרים עוד שנתיים מחודש תשרי. ואפשר לאכול את הפירות אחרי שפודים "נטע רבעי". אבל אם נטע מיום ט"ו באב ואילך, לא נחשבת שנה זאת לכלום, ומונה מתשרי שלוש שנים (שו"ע י"ד רצד).

לעילוי נשמת רבי יצחק שושן זצ"ל - נלב"ע יב' תמוז תשע"ז

למעוניינים להשתתף בהוצאת עלון זה נא לפנות לדוד: 0537788483

עלון זה מוקדש:

לרפואת: אברהם ולאח ציטרון. שרה בת שמחה. מרים יהודה. ציפורה ויהושע לוי. ביבה אלימלך. ישי הלוי. עזר בן עישה. תקוה בת עיזה. אלנה בת ג'אן. מויל בת ענולה. אברהם בן רחל. הראל בן אביגיל. יהודה גלר. אילנה בת סליחה. ישי ורחל לוי. חנה בת זוהרה. מיטל מוריה אדרי הי"ו. להורות נעדרו צה"ל ושבויים ובהם: אורון שאול, הדר גולדין, גיא חבר, רון ארד, זכריה באומל, יהודה כין, צבי פלדמן, יהונתן פולארד הי"ו. לעילוי נשמת: הגר"ע יוסף זצוק"ל. הגר"מ אליהו זצוק"ל. רבי מסעוד מלול זצ"ל. רבי יצחק שושן זצ"ל. רבי עקיב שושן. הרב שלמה צוקר. יונה יונה. סופר מנחם. אליאור קדושים. הרב אברהם צוקרמן. יצחק עמיר. נדיר נחום. נסים כהן. רובי צעדי. יצחק בן מויל מורחז. מרדכי ומשה מורחז. ישראל אברהם נתן. ראובן אלון בן נוסיה. יצחק ועמרים אטיאס. ר' חיים אוחננו. לוי יצחק אמדי. אורן מועלם. אליהו טויטו. דוד חלבי. דוד גרוסברג. זיאל דללי. עמוס דמרי. סימנטוב משה יהודה. ישראל בן גמרה. רבי דוד הכהן. ישראל בן שושנה. נעים משה. יצחק ושמחה אילוז. נסים וסליקה שושן. יצחק ולאח אסתר. נדירה שמעון. מנירה לוי. אסתר בת תורא. אסתר חוד. חנה יצחקי. דנה פונדק. אליהו בת פריחה. תירצה זיגדון. אסתר בת זוהרה. אסתר וענבר נחום. מרים וענטו. עזיה עמוס. רות יעקב. חיה רחל לוי. נעימה בת מנ'ודה. לואיה מדר. זוהרה בת חנה. עליזה כהן. שרה אוליאל. יוכבד ועקנין. עישה דרך. ברכה סופן. רותי אמל. כסבלנה בת אולגה. אסתר איבני. ולע"נ הנספים בשואה ובהם: אלכסנדר שנדר, שושנה רוז, רפאל פריצי, וצ'עיליה צילה לבית משפחת ציטרון הי"ד.

אין לעיין בעלון זה בשעת התפילה